

Broj odluke: 01-275/02

**HISTORIJSKO PODRUČJE - NEKROPOLA STEĆAKA
RADIMLJA KOD STOČA**

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 05. do 11. novembra 2002. godine, donijela je

O D L U K U

I

Historijsko područje - nekropola stećaka Radimlja kod Stoca proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Područje se nalazi na k.č: 394/9, 363/19, 394/2, 394/174, 395, 396, 397, 363/8, 363/22, 363/23, 363/24, 363/25, 363/26, 693/1, 374/1, općina Stolac, Federacija Bosne i Hercegovine

Na nacionalni spomenik iz prethodnog stava primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika iz tačke I ove odluke.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine dužna je provesti Program trajne zaštite lokaliteta Radimlja kod Stoca – Principi integralne zaštite koji je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila je na svojoj 36. sjednici, održanoj 15.marta 2000. godine, a kojim se predviđa stavljanje van snage svih planskih dokumenata i upravnih akata na osnovi kojih je odobreno građenje objekata, kao i uklanjanje svih objekata iz središnje zone zaštite.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine dužna je izraditi potrebnu prostorno-plansku dokumentaciju provedbene razine za historijsko područje Radimlja. Prostorna cjelina obuhvata k.č. u okviru I, II i III stepena zaštitne zone, kako je definirano ovom odlukom.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika ustanovit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Prvi stepen zaštite obuhvata k.č. 394/9 i 363/19:

- zabrana svakog građenja
- zabrana izvođenja bilo kakvih radova osim radova konzervacije i prezentacije stećaka
- zabrana izvođenja zemljoradničkih radova

Zonu u I stepenu zaštite potrebno je ograditi živom ogradom. Unutar zone dopušteno je vraćanje u stanje prije razaranja restorana sa pergolom u jugozapadnom dijelu parcele k.č. 394/9.

Drugi stepen zaštite obuhvata k.č: 394/2, 394/174, 395, 396, 397, 363/8, 363/22, 363/23, 363/24, 363/25, 363/26, 693/1, 374/1:

- zabrana građenja
- zabrana izvođenja bilo kakvih građevinskih i infrastrukturnih radova

U zoni II stepena zaštite dopušteni su poljoprivredni radovi, (preporučuju se vinogradi), uz obavezno očuvanje postojećeg raslinja (skupina čempresa na k.č. 394/2)

Treći stepen zaštite obuhvata zaštitni pojas najmanje 2 km od granice zaštićene cjeline. Dozvoljena je gradnja objekata maksimalne spratnosti P+1 I maksimalnog gabarita 12x12 m. Nije dopuštena izgradnja industrijskih objekata, magistralnih infrastrukturnih objekata, kamenoloma, niti lociranje potencijalnih zagađivača okoliša.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke (provedbeni urbanistički plan «Gorica 2» u Stocu).

V

Svako, a posebno ovlašteni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik iz tačke I ove odluke ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministarstvu prostornog uređenja i okoliša, Zavodu za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, općinskim organima uprave ovlaštenim za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II, III i IV ove odluke i ovlaštenom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH» i «Službenim novinama Federacije BiH».

Ovu odluku Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika donijela je u slijedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajući Komisije

Dubravko Lovrenović

Broj: 01-275/02
06.studenog 2002.godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stava 1. Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljem tekstu Komisija) proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Aneks 8.), kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev. Komisija je, na sjednici održanoj 22. srpnja 1997. godine donijela odluku o stavljanju nekropole stećaka Radimlja kod Stoca na Privremenu listu nacionalnih spomenika, pod rednim brojem 605. i pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8. i članom 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

I – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (dopis Općine Stolac, br: 07/2 - 151/02, od 27.09 2002, u prilogu z.k. izvadak, kopija katastarskog plana, posjedovni list i provedbeni urbanistički plan "Gorica 2" u Stocu),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o eventualnim oštećenjima u toku rata, podatke o eventualnim intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- Historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je

data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.
Izvršen je uvid u "Program trajne zaštite historijskog područja Radimlja", usvojen na 36. sjednici Vlade Federacije BiH, dana 15.03. 2000. godine.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju, utvrđeno je slijedeće:

1. Podaci o lokalitetu

Lokacija

Prostor nekropole je identificiran po toponimu pašnjak "Stare grobnice" k.č. br. 394/9 Zk. Ul.br. 156. K.O. Ošanići kojeg koristi Općina Stolac. Nekropola stećaka Radimlja nalazi se u Vidovu polju, 3 km zapadno od Stoca, na putu Čapljina - Stolac.

Historijski podaci

Većina nadgrobničkih kamenova - stećaka datira iz XV i XVI stoljeća. O vremenu nastanka najpouzdanije svjedoči natpis na jednom od spomenika. Prema njemu nekropola se može vezati za period u kojem je živjela u Batnogama, odnosno Ošaniću porodica Hrabrena Miloradovića. Pod stećkom leži Radoje, brat vojvode Petra, obojica sinovi vojvode Stipana. Na sudačkoj stolici pred crkvom u Ošaniću zapisana su imena vojvode Stipana i Petra Miloradovića, što nekropolu usko veže za ovu porodicu, koja je, prema historijskim podacima i natpisu na ulazu u Ošaničku crkvu živjela ovdje u XV stoljeću. Veći broj ilirskih tumulusa u neposrednoj blizini ukazuje na nastavak tradicije pokapanja uz stare grobove i kontinuitet sahranjivanja.

Po podacima iz 1967. godine nekropola je brojala ukupno 133 primjerka. Izgradnjom ceste Čapljina - Stolac, u periodu austrougarske uprave, nekropola je presječena tako da je 11 primjeraka ostalo na sjevernoj, a svi ostali na južnoj strani puta. Pretpostavlja se da je tom prilikom uništeno 20-ak spomenika, koji su iskorišteni kao kamena podloga. U drugoj polovini 40-ih godina A. Benac je obavio sondažna arheološka ispitivanja i ustanovio da je dio grobova ispod najreprezentativnijih nadgrobničkih još ranije prekopavan i pljačkan. Istraživanje, koje je krajem 50 - ih god. prilikom proširivanja i asfaltiranja pomenute ceste proveo A. Zelenika, pokazalo je sličnu situaciju. Ovi su radovi podstakli i ubrzali zakonsku zaštitu ovog lokaliteta.

Dosadašnja zakonska zaštita

Na osnovi zakonske odredbe, a Rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture broj: 714/2-67 od 22.12. 1967. godine u Mostaru nekropola stećaka "Radimlja" kod Stoca, na lokalitetu "Stare grobnice" - srednjovjekovna nekropola- stavljena je pod zaštitu kao spomenik kulture Bosne i Hercegovine. U registar spomenika je upisan pod dva broja: reg.br. 70 - Zavod iz Mostara i reg.br. 536 - Zavoda za zaštitu kulture NR BiH iste godine.

Historijsko područje-nekropola stećaka Radimlja kod Stoca upisana je na Privremenu listu nacionalnih spomenika u Sarajevu, dana 22.07.1997.

2. Opis spomenika

Spomenici ove nekropole su svrstavani i orijentirani u pravcu

sjeverozapad - jugoistok, pri čemu je glava umrlog položena ka sjeverozapadu, a noge ka jugoistoku. Za obradu je korišten krečnjak iz kamenoloma sa obližnjeg Ošaničkog brda, oko 800 m udaljenog sjeveroistočno od nekropole, gdje do danas stoji jedan nedovršeni stećak. Osnovni oblici su najvjerovatnije tesani u samom kamenolomu, dok je konačno dotjerivanje i ornamentiranje vršeno na nekropoli, da bi se izbjegla oštećenja prilikom prijevoza.

Prema uobičajenoj skali osnovnih oblika nekropola se sastoji od: 36 ploča, 1 ploče sa podnožjem, 27 sanduka, 24 sanduka sa podnožjem, 4 visoka sanduka, 5 visokih sanduka sa podnožjem, 2 sljemenjaka, 31 sljemenjak sa podnožjem i 3 krstače. Od ukupnog broja 63 su ukrašena, što znači da se nekropola u Radimlji uvrštava u red najukrašenijih nekropola u BiH. Po svojim likovnim odlikama nekropola na Radimlji spada među nekoliko najvrijednijih i najznačajnijih nekropola stećaka uopće.

Dekoracije na spomenicima sa Radimlje izvedene su u plitkom reljefu, tehnikom urezivanja ili kombinirano, pri čemu je najvažnije bilo sačuvati osnovni oblik stećka. Kratki urezi na površini ukazuju na upotrebu čekića sa kratkom sjekirastom oštricom, dok su glatke plohe glačane tvrdim kamenom.

Najljepše ukrašeni oblici su sljemenjaci i visoki sanduci. Na uspravnim stranicama nekih spomenika vide se arkade sa stupovima i lukovima koje predstavljaju stećke kao "vječne kuće". Krovni dio sljemenjaka i zabat su posebno istaknuti - isturenom nadstrešnicom, cik - cak urezima ili plastičnom debljom linijom, odnosno pletenim užetom.

Među motivima koji imaju dekorativni karakter po broju i obradi ističu se povijene trolisne lozice i tordirane vrpce, te motivi simboličnog značenja kao što su sunce (krug), zvijezde i polumjesec. Brojni su i motivi krsta, često vrlo stiliziranog, te motivi štita, mača i luka sa strijelom. Predstave životinja su zastupljene na nekolicini stećaka, dok nekropola obiluje figuralnim predstavama. Naročito se ističu "vojvodske figure" i muške figure sa visoko podignutom rukom. U figuralne predstave spadaju još borbene scene, te prikazi lova i igara.

Natpisi se pojavljuju na pet spomenika. Iz njih doznajemo za neke članove porodice vlaških katunara Hrabrena Miloradovića (Donji Vlasi), kao i to da je Radimlja na kojoj se sahranjuju njihova baština "na Batnogah". Treći podatak se odnosi na bliže datiranje nekropole i daje mogućnost preciznijeg datiranja. Radoje Vuković, sinovac vojvode Petra i Radoje, brat vojvode Petra i sin vojvode Stipana pripadaju klasi visokih feudalaca. Vojvoda Stipan se spominje na natpisu iznad portala crkve u Ošanićima kao i na većoj kamenoj stolici ispred te crkve. Vojvoda Stipan je umro oko 1470. godine, a vojvoda Petar se spominje 1477. godine kao starješina vlaškog katuna Hrabrena. Prema natpisu Radoja, drugi Stipanov sin je umro u periodu iza 70-ih godina, a Radoja Vuković, sinovac vojvode Petra, 80-90 ih godina XV stoljeća. (Hrabak GZM, 1953., 326.-327.). U dva natpisa pominju se Vlač ili Vlač Vlahović i Stipnan. Za njih se prema pojavi štitova na njihovim spomenicima pretpostavlja da su pripadali vojničkom redu dok se za Vukca Petrovića ne može ništa određeno reći.

Na pomenutim spomenicima potpisali su se pisari ili kovači Bolašin Bogačić, Miogost i Ratko Brativo(-)nić /Brativojević). Prema broju nekropola, brojnosti stećaka, osebujnosti ukrasa, kao i natpisa utvrđeno je da je područje oko Stoca u XVstoljeću bilo jedno od glavnih žarišta epigrafskih spomenika,

čiji su natpisi pisani ćirilskim pismom, ali sa poznatim paleografskim osobenostima ovog pisma u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini, tako da paleografi "sa razlogom govore o bosanskoj ćirilici" (P. Anđelić 1984, 559).

3. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

- Krajem 40 - ih sondažna arheološka istraživanja obavio dr. A. Benac
- Krajem 50 - ih manja arheološka istraživanja obavio mr A. Zelenika arheolog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika iz Mostara
- 60 - tih godina je pod nadzorom tadašnjeg Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR BiH obavljeno uređenje nekropole. Uklonjeno je sve rastinje sa prostora groblja i izvedeno hortikulturno rješenje (živa ograda i linija čempresa). Tada je izgrađen i montažni ugostiteljski objekat, potpuno neprimjeren ovoj cjelini, koji je za vrijeme rata 1992. –1995. spaljen
- Krajem 80-ih, Restauratorski zavod Hrvatske, pod nadzorom Zavoda za zaštitu kulturno - historijskog i prirodnog naslijeđa BiH, izvršio je čišćenje i hemijsku zaštitu cijele nekropole. Rok trajanja ove zaštite je pet godina, i istekao je 1994.g.

4. Sadašnje stanje lokaliteta

Uvidom na licu mjesta, dana 03.10. 2002. utvrđeno je slijedeće:

- područje nije oštećeno uslijed ratnih razaranja,
- područje je ugroženo gradnjom objekata u neposrednoj blizini,
- područje je izloženo specifičnim rizicima (saobraćaj, zagađenje, atmosferilije),
- područje je izloženo ubrzanom propadanju uslijed nedostatka redovnog održavanja.

III - ZAKLJUČAK

Po brojnosti primjeraka, raznovrsnosti i zastupljenosti svih osnovnih oblika, relativno visokoj umjetničkoj kvaliteti izrade, bogatstvu plastičnih dekoracija, reljefnih predstava i natpisa koji spominju poznate historijske ličnosti, kao i svom neobičnom smještaju i dostupnosti, nekropola Radimlja spada u najvrijednije spomenike srednjovjekovnog perioda u BiH.

Primjenjujući Kriterijume za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), s obzirom na: vremensko određenje (A), historijsku vrijednost (B), umjetničku i estetsku vrijednost (C), čitljivost (D), simboličku vrijednost (E), ambijentalnu vrijednost (F), izvornost (G), jedinstvenost i reprezentativnost (H.i) i cjelovitost (I), Komisija je odlučila kao u dispozitivu.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana sa označenim zaštitnim zonama,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- skica nekropole stećaka (A. Benac).

Dokumentacija u prilogu odluke je javna i dostupna na uvid zainteresiranim licima. Uvid u dokumentaciju može se izvršiti na pismeni zahtjev Komisiji.

Korištena literatura

- P.Anđelić, Doba srednjovjekovne bosanske države, Kulturna istorija Bosne i

Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast, Sarajevo, 1984., 435.-587.

- A. Benac, Radimlja, Sarajevo, 1950.

- B. Hrabak, Prilog datovanju hercegovačkih stećaka, Glasnik Zemaljskog muzeja, n.s. sv. VIII/1953., Sarajevo, 325.-328.

- M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH, i, Sarajevo, 1962., 64.-71, br.42-46 (sa relevantnom literaturom)

- M. Wenzel, Ukrasni motivi na stećcima, Sarajevo, 1964.

- A. Zelenika, Prilozi za proučavanje srednjovjekovnih nekropola stećaka na Radimlji i Ošaničkoj Gorici kod Stoca, Naše starine VIII/1962., Sarajevo, 172.-174.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Jasna Burnazović, diplomirani inženjer arhitekture,

saradnik za arheologiju u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika